

Rehabilitáció Kecskeméten – Kerényi József munkássága a városban

BME Építőművészeti Doktoriskola | Egyéni Kutatás

Tematikus év témaköre:	Építészet és idő
Egyéni kutatás fókusza:	Kerényi József munkássága Kecskeméten
Részfeladat:	Egyéni kutatás aktuális állapota
Témavezető:	Nagy Márton DLA
Készítette:	Juhász Ágnes WRI2V7
Kelt.:	Budapest, 2016.12.11.

ELŐSZÓ

„A rehabilitációt sokan leszűkítve értelmezik: öreg épületek, muzeális értékek mentését értik alatta. Pedig ebbe a fogalomkörbe nemcsak az értékek őrzése, örökségünk védelme tartozik, hanem az is, hogy az új, ami megszületik, jellemző legyen az adott településre, annak kultúrájában szülessék meg.”

A rehabilitáció fogalma jól körüljárható Kerényi József kecskeméti munkásságában.

Az általam választott épületek különböző építészeti megoldásokat mutatnak, példázva azt a sokszínű építészeti hozzáállást, amelyek válaszul születtek a 60-as 70-es években felmerülő rehabilitációs kérdésekre Kecskeméten. Ezt kiegészítendő életrajzi vonatkozások, kultúrkörnyezeti ismertető, és építészeti fogalommagyarázat segíti a korszak bemutatását.

BEVEZETÉS

Alkotó

Kerényi József Péter 1939-ben született Budapesten. Gyerekkorának színhelye, a kispesti Wekerletelep, a kezdetektől a magastetős házak szeretetére nevelte.

Már a gimnáziumban töltött évei alatt készült az építész hivatásra; nyaranta építkezéseken dolgozott és szabadegyetemi előadásokat hallgatott. Érettségi után jelentkezett a Budapesti Műszaki Egyetem Építészkarára, ahol 1963-ban diplomázott.

A pályakezdés témában sokszor emlegetett személy Pogány Frigyes, mint az építőművész életében meghatározó oktató. A tanár személye, már az egyetemi évek alatt formálta a diák habitusát, és elültette benne az építészettörténet iránti szeretetet, az emberi környezetről való komplex gondolkodás módját egy adott korban.

Diploma után állást kapott a 1963-64 között az Országos Műemléki Felügyelőség kiviteli részlegén.

A munka során olyan a műemlékvédelemben meghatározó személyekkel dolgozhatott együtt mint Sedlmayr János vagy Horler Miklós (Salamon-torony boltozatrekonstrukciója).

A munkakör, amellyel, hogy a vezető tervezőktől tapasztalni, tanulni lehetett, a helyszíni bejárások alkalmával a magyarországi régiók megismerésére is lehetőséget adott.

„...műemlékek valóban nincsenek, csak jó házak vannak, amelyek szépen öregsznek, ha hagyjuk.”

Kecskemétre, a BÁCSTERV-hez 1964-ben került. Sem családi, sem baráti kötődés nem indokolta a döntést, az adódó lehetőségre. Az önálló munka lehetősége, a szellemi kötetlenség vágya - szemben a tervezővállalatok szellemi istállóival - generálta a költözést.

“Olyan volt az a munkahely, mint egy dzsungelben egy tábori kórház: mindent lehetett és kellett csinálni.”

Mivel kezdetben csak javaslattevői jogkörrel bírt a pozíciója, a hierarchia megkerülésével, fórumok megkeresésével lehetett csak eredményeket elérni. A partnernek bizonyuló felső vezetés közhasznú szabálytalanságokon keresztül valósította meg az építész szorgalmi munkák keretében létrejött terveit. Kecskemét számos értékes épülete, az alkotó sokszor „erőszakosnak” nevezett személyisége, társadalmi szerepvállalása, „öröm-munkát” generáló kreativitása nélkül nem jöhetett volna létre.

1984-ben részt vett az Építészek Nemzetközi Szövetsége (UIA) pályázatán, és a „Város és vidéke” című pályamunkájáért Matthew-diplomával tüntették ki.

Ugyanebben az évben pályázott és elnyerte a Városépítészeti Tudományos és Tervezőintézet műemléki és építészeti irodájának vezetői tisztét, ahol négy évig dolgozott. 1988-ban, mikor másodjára hívták, a Műegyetem Építészmérnöki karára ment dolgozni.

Saját irodáját, a Kerényi Stúdiót 1991-ben alapította, melyben az építészeti munkássághoz szervesen hozzátartozott a képző- és iparművészeti környezettervezés, és színházi játéktér és díszlettervezés.

Az építész életének 77. évében hunyt el 2016. március 10-én.

Kultúrtáj (Kecskemét)

Földrajzi adottságok

Morfológiailag halmaznak nevezhetjük a telkek olyan csoportosulását, ahol az utcák nem rendelkeznek rendező szereppel.

A külső szemlélőnek tervszerűtlennek ható alföldi halmazos településszerkezetek minden esetben olyan organikus képződmények, melyeket józan szempontok eredményeztek. Kialakulásuk során befolyásoló tényező volt a terepviszony, a sík vidék, ahol egyetlen építmény is meghatározó elemként jelenik meg a tájban.

Az alföldi utcák karakterének legmeghatározóbb elme a fásítás. A homokos vidéken az elsvatagosodás, és a szél elleni védekezés eszköze volt, a klimatikus viszonyokat is jól tűrő akácfa honosítása, ami mára táji hagyománynak tekinthető.

A vidék puritánságából és egyszerűségéből adódóan a táj domináló színe a fehér. A magas napsütéses órák száma azonban növeli a fény-árnyék kontraszt jelentőségét, így a szín számos árnyalata jeleníthető meg.

Településszerkezet

Az úthálózati rendszereknek három struktúráját lehet megkülönböztetni. A főhálózatokat, ezeknek az átfedését és a másodlagos hálózatokat. Kecskemét városszerkeze a halmazos típusnak megfelelően a primer hálózatok szervezettségéből és a másodlagos hálózatok általi besűrűsödéséből épül fel. Felfedezhető benne az az összes úthálózati rendszer, amely halmazos alaprajzok sajátossága.

A várost a múltban 8 kapu is őrizte, így gazdag a primér szerkezete. A kapukból induló ágas útszerkezeteket később a városközpont szervező ereje alakította tovább, így a központból nézve már centrális útrendszer képét adja. Ezeket szövik be a szekunder hálózatok rostos és bordás jelleggel, néhol szabályozott módon, de megtalálható derékszögű hálós rendszer is.

Ez az összetett rendszer, mint egy történelmi lenyomat őrzi a város múltját, hiszen minden teresedés háttérében valami jelenség; vízvezető árokrendszerek, temető, szénapiac, szárazmalmok, gémeskutak vagy útelágazások összekapcsolódása sejthető.

Mezővárosi vs. ipari övezet a 60-as 70-es években

„Kecskeméten az volt a nagy szerencse, hogy nem volt pénz.”

A korszakban kétféle forrás létezett, beruházási és felújítási pénz. Összehasonlításképp; mivel Salgótarján iparvárosként fejlesztendő területnek számított, egyetlen ötéves tervidőszak alatti lakásépítési kerete egyenlő volt egész Bács-Kiskun megyéjével.

A felújítási pénzt többnyire senki sem akarta használni, mivel az kétkezi munkát vont maga után, és akkoriban már blokkos paneles építkezés számított általánosnak.

Az adottságokhoz igazodva a mezővárosi meglévő épületállomány szerepe és annak rehabilitációs lehetőségei felértékelődtek.

Korszaki sajátosságok

Korabeli rehabilitációs elvek

A második világháborút követően a meglévő épületállomány és az élő építészet kapcsolata nemcsak szakmai, hanem szakmán kívüli körökben is az érdeklődés középpontjába került.

A műemlékvédelmi nézetek új irányt vettek. Az épületek értelmezése és értékelése a kontextus nélkül helytelennek bizonyult, így a szemlélet kiszélesítésével a vizsgálódás új struktúrában kezdődött meg:

- műemlék és környezete
- műemlékek és műemléki együttesek
- műemléki városnegyedek
- műemléki városnegyedek és települések.

Ez egy sokkal összetettebb, az egyes épületeken túl a településfejlesztésre és városrendezésre is hatással lévő gondolkodást igényelt.

Az általánosan vallott műemlékvédelmi felfogás az volt, hogy a teljesen elpusztult épületeket feltámasztani nem lehet, mert hitelüket veszítik. A történelem része, ha egy kor elpusztítja saját értékeit, amiből okulni kell. A hiányokat nem a múlt feltámasztásával, hanem a jelen művészetével kell pótolni. Általános elvvé vált, hogy nem lehet rezervátumként tekinteni a műemléki városnegyedekre. Elszigetelés helyett közelíteni kell őket az Élethez és szerves részévé kell tenni a mindennapoknak. A múltnak önmagában nincs értéke csak a jövővel összefüggésben, mintahogy a jelen és a jövő sem elképzelhető múlt nélkül. Az egymásra utaltságot az idő teremti meg mint összekötő folyamat.

A környezethez való alkalmazkodás helyes irányát a morfológia jellegzetesség vizsgálatában látták:

- tekostások ritmusa
- beépítési vonalak
- épületmagasságok
- tetőidomok, hajlásszögek
- tömeg és homlokzati arányok.

Gyakran előforduló problémát jelentett és jelent, ha a műemléki épületbe beillesztendő program funkcionálisan más belső teret igényel vagy méretében nem felel meg. Ha a struktúra alapjaiban sérül, az épület történeti és esztétikai értékeit veszti el egy esetleges toldással vagy szerkezeti bontással.

Különös jelentőséggel bírt egy-egy rekonstrukciónál a restaurálás és a feltárás, hiszen az épületek csak hitelességük teljes birtokában válhatnak értelmezhetővé és érthetővé az építészet és a társadalom számára. Mintahogy a restaurálás során is az idő folyamán ráakódott, hiteles és korhű rétegek kerültek feltárássra az épületeken, úgy a jelen építészeitől is a korszellemet tükröző réteget vártak a városszerkezetekbe szőni.

Ezzel összhangban, Kerényi József szemléletében az építésznek kötelessége megismerni a hely kultúráját, történelmét, az ott élőket és a környezetet. Az értékeket, házakat, településeket meg kell őrizni, korszerűen kell hasznosítani és használni, de nemcsak műemlékvédelem és építészeti értékek mentése, hanem az újonnan születő épületek adott kultúrába illesztése is feladata az építészeknek.

Népművelés

Az egyetemes érvényű törekvések mellett az emberben az önkifejezés vágya a városiasodó és technikaközpontú huszadik században is jelen van.

Ilyen formában az egyéniséghez igazított környezetre, a helyhez való kötődésre és a kézművességre igény van.

A rendszerváltozás előtti időszakban érvényben lévő un. „kétezerrelékes” rendelet*(az állami beruházások két ezrelékét műalkotások létesítésére kell fordítani), lehetőséget adott arra, hogy a képzőművészet szerves része legyen a háború utáni korszak építészeti beruházásainak.

Az „újonnan” születő iparvárosokban társművészetek egysége azonban korán sem volt teljes. A folyamatos feszültség abban állt, hogy az építészet nem minden esetben hordozott önmagában képzőművészeti kvalitásokat, csak integrálni akarta a művészeti alkotásokat.

Kecskeméten ezzel szemben, nem felülről jövő utasítások, hanem tervezői igények és szakmai együtt állások eredményeként születtek közös munkák, ahol az építész nem felületi díszítésként, foltként tekintett az alkotásokra, hanem már a tervezés során bevonta a művészeket a közös munkába, hogy minőségi műalkotások születhessenek.

“A képzőművészetek és az építészet együttműködésének egyetlen zsinórmértéke van, ha úgy fogjuk fel, hogy az épületek, geometriai idomok közt a képzőművészetek ábrái úgy hangzanak, mint a hangszerek hangjai közt az élő énekhang.”

Ezeknek a munkáknak különösen nagy jelentősége volt, mivel a történelmi helyzet lehetőséget adott arra, hogy a sorra megvalósuló építészeti objektumok, a társművészetek egységbe szervezésével, folyamatos esztétikai nevelést adjanak az embereknek.

A Kerényi József által tervezett Szórákatémusz Játékháznak adottak voltak a lehetőségei, hogy módszertani központtá váljon. A belső térszervezés, a környezeti adottságok lehetővé tették, hogy az Észak-Európából induló múzeumi közművelődés megvalósuljon.

Regionalizmus

Az identitás iránti igény és a globális modernizáció kettőssége folyamatosan felmerülő problémakör a 20. század építészetének második felében.

Az irány definiálása területenként és időben is folyamatos változást mutat, így építészeti tartalma, eszközei és alapelvei is alkotókként eltérőek.

Nemzetközi kitekintésben Kenneth Frampton a kritikai regionalizmus alapelveit a következőkben fogalmazta meg:

- kritikusan áll a globalizáció folyamatához, de nem utasítja el a modern építészet előremutató elmeit, az új technológiákat,
- az épületekre nem mint szabadon álló tárgy tekint, hanem hangsúlyt fektet a helyre, ahol az objektum létrejön,
- fontosak a topográfiai szempontok és a tektonikus forma,
- figyelembe veszi a sajátos klimatikus és fényviszonyokat,
- hangsúlyt fektet a helyi anyagokra, kézművességre, de
- elutasítja a helyi formanyelv szentimentális másolását,
- a népi építészetből vett részleteket újraértelmezve használja fel,
- nyitott más országok formakincsére,
- nem zárkózik el a világkultúrától, hiszen a különböző kultúrák kölcsönhatásának termékenyítő hatása van,
- új tapasztalások, ismeretek értelmében folyamatosan tudatosan formálja és újragondolja saját regionális kultúráját.

Magyar áramlatokat is vizsgálva Moravánszky Ákos így ír a regionalizmusról 1989-ben:

A középkortól kezdve a regionális stílus különbséget mutatott a nemzeti stílustörekvésekkel. Az irány a környezet sajátos problémái iránti érzékenységben született, de nem egyenlő a nemzeti karakterológia a vágyképével.

A középkori Európában uralkodó régiókban idővel centrumok alakultak. Ezek a változások regionalista gondolkodással szemben álltak, és felszínre hozták a stílus veszélyeit: a provinciázmust, amely elzárkózik a kívülrő jövő hatásoktól, és a populizmust, amely meglévő formai motívumok másolását szorgalmazza.

A két végletes gondolkodásmódból az egyik a múltbéli tipológiát, a kezdeteket vetíti a jelenbe, a másik a pluralizmus elvén alkot, vegyíti a meglévő stílusjegyeket.

A látótér bővítése azonban szükségszerű. A hely megismeréséhez elengedhetetlen a tágabb környezettel való kapcsolat, más kultúrákkal való kölcsönhatás.

Regionális stílusnak az nevezhető, ha az épített mű egyedi helyzetre reagál, az esztétikai és a műszaki igények mellett sajátos problémára válaszol, ezáltal elkerüli a centrumból kiinduló homogenizáló törekvéseket.

Ezt az építészeti irányt a Tanár Úr a munkásságában neoregionalizmusként fogalmazza meg, miszerint törekedni kell, hogy épületek a környezet együttes képéből nőjenek ki, abból sarjadjanak, legyen szó rehabilitációról, rekonstrukcióról, vagy új épületek tervezéséről.

KIEGÉSZÍTENDŐ

Kontextualizmus: **JANUÁRIG**

Posztmodern: **JANUÁRIG**

ÉPÜLETISMERTETÉSEK

Játékmúzeum

1979-1982

Cím: Kecskemét, Gáspár András u. 1.

Előzmények:

A hetvenes évek végén Bánszky Pál nevéhez köthető az ötlet, hogy a meglévő Naiv Művészeti Múzeum mellett létrejöjjön egy új múzeum, a népi gyermekjátékok bemutatására.

Az építészhez a telek kérdésével fordultak, hogy tegyen javaslatot az új épület helyszínére. A gondolatot folytatva a Bánó Ház (Naiv Művészeti Múzeum) szomszédságában lévő óvoda udvarára esett a választás, így egy „halott” múzeum helyett, egy aktív téregyüttes jöhet létre.

Építészet:

A térkonceptió egy földszinti játszótérről és egy galériás múzeumi-kiállításról szólt. Akkoriban nem igen szolgált minta hasonló épületre, így előkép nélkül, hivatalos megbízás hiányában készült az első tervváltozat.

Mivel az épület egyik hivatal tervében sem szerepelt, a beruházáshoz szükséges pénz megszerzése is a feladatok között szerepelt.

Az emberi kezdet ellenére a projektet végigkísérő nehézségek a megvalósulás során is jelen voltak. Példa erre, hogy a kivitelezés során nagy gondossággal őrzött fákat, egy munkás zavarodott állapotában kivágta.

Az építész a terv kapcsán a megvalósulást tartja elsődleges erénynek. A célt, hogy létrejöhetett egy olyan épület, melyet a gyerekek bérmentve bejárhatnak, annak ellenére, hogy egyetlen tervezetben sem szerepelt.

A pozitív vélemények ellenére az alkotó kritikusan ír saját művéről, és szépségét csak a házat használó gyereksereggel kiegészülve, élettel megtöltve látja.

A posztmodernnek nevezett kritikákra a válasza: „...az építészet nem az építészekért van”, az építészetelmélet független a használók egyéni benyomásától és érzékelésétől.

Utóélet:

A változó megyei szervezet és városvezetés számára problémás feladat az eredetileg is gazdátlan épület működtetése.

Az építész több írásban felszólította az illetékes szerveket, a házban dolgozók megbecsülésére, és a házban megszülető eszme tiszteletére, és felhívta a figyelmet a projekt és a program egyediségére, mely Európa szerte mintáként szolgál, és példa értékű.

Jövőbeli javaslatai; a szomszédos, bontásra ítélt házak raktárként való hasznosítása, a dolgozók bérezésének növelése, nemzetközi kiállítások és kiadványok szorgalmazása és támogatók keresése még a jövő feladata..

Tudomány és Technika háza (volt zsinagóga korszerűsítése és átalakítása) - ház a házban

1965-1974

Cím: Kecskemét, Rákóczi út 2.

Előzmény:

- épült ifj. Zitterbarth János tervei alapján 1864-71 között moreszk-romantikus stílusban
- II. világháború után használaton kívül, bútorraktár
- bontási határozat
- 1965: városfejlesztési program, Technika Háza iránti igény
- 1967: társadalmi munka keretében hasznosítási javaslat

Építészet:

- kontextus: történelem lenyomata, múltszázadvégi tolerancia jelképe, 6 felekezet temploma egy téren
- új funkció illesztése meglévő épületbe
- szerkezeti megoldás: ház a házban
- új alaprajzi struktúra
- műemlék jellegű homlokzat – korszerű belső tér
- előcsarnok mint összekötő elem
- látogató tudatos irányítása a közlekedőkkel
- anyaghasználat: vizuális egységek, eredeti térérzet
- képzőművészet: üveglak, szobor kiállítás
- kritika: posztmodern?

Kéttemplomköz sétálóutca - elbontás

1971-1976

Cím: Kecskemét (volt Nyomda utca)

Előzmények:

- 1893-ban épült
- II. világháború után a régi épületek "szanálásának" terve
- 1971 Petőfi Nyomda kiköltözése a Kéttemplom közből
- üzlet és vásárlóutca helyreállításának igénye
- 1972 tanulmányterv

Építészeti:

- vitát kiváltó bontás: eltűnik az utca?
- főtéri tércsoport bővülése
- templom-kolostoregyüttes
- új nézőpontból látható a városháza
- felszínre kerülő alapfalak, főtéri romkert
- megtalált lőtorony
- egységes cégér
- fehér festés – alföldi napsütés
- képzőművészet: díszkút

Keramikus lakóház és stúdió, szobrász műteremház - hozzáépítés

1973-76-82

Cím: Kecskemét, Kápolna u. 13.

Előzmények:

- századforduló után műtermes lakások építése, de idővel lakók költöznek a műtermekbe
- javaslat a helyreállításra vagy új építésére
- "bérmentesen" elkészített előtervek

Építészet:

- kontextus: saroktelek, védett népi műemléki terület
- első ütem: ikerház, szobrász műteremház
- majd keramikus stúdió és műtermes lakás
- egytraktusos épületek: egyéni és közösségi terek szétválasztása
- meglévő két öreg épület: stúdiókhöz kapcsolódó néprajzi anyagok elhelyezése, bemutatása, és kiállítóhelyiségek
- illeszkedés a mezővárosi építkezés formavilágába
- építési terület rendszerének vizsgálata, nem beillesztés, hanem továbbépítés
- új és hagyományos jelleg ötvözete
- fésűs beépítés,
- magas kerítés ("népi" átrium)
- szénaledobó padlásajtó

Rehabilitáció Kecskeméten – Kerényi József munkássága a városban Annotált bibliográfia

Források:

- I. Hagyatéki anyag
-
- II. Bács-Kiskun megyei levéltári tervanyagok
-
- III. Kecskeméti építésügyi hatósági tervanyagok
-
- IV. <http://www.jamk.hu/ujforras/ufo.htm>
Dokumentumok a hatvanas évekből:
A Művészeti Bizottság jegyzőkönyvei I.
A Művészeti Bizottság jegyzőkönyvei II.
A Művészeti Bizottság jegyzőkönyvei III

A Képző- és Iparművészeti Lektorátus irattárából származó jegyzőkönyvek hiteles forrásai a 60-as évek művészetének. A 9 tagú művészeti bizottság azért jött létre, hogy a kortárs képző- és iparművészetben felmerülő elvi kérdésekben, problémákban szakmai döntést hozzon. A nagy tekintéjű fórum 1962-ben jött létre, és egy-két hetente ülészetek a korszak legkiválóbb művészei.

A dokumentumokból kiolvasható, hogy társművészetek egysége korán sem volt teljes. A folyamatos feszültség abban állt, hogy az építészet nem minden esetben hordozott önmagában képzőművészeti kvalitásokat, csak integrálni akarta a művészeti alkotásokat.

A kiforratlan eszmeiség a képzőművészek közötti egyetértést is nehezítette, tisztázatlan volt, hogy mi is az a „szocialista képzőművészet”. A geometrikus absztrakció irányvonala még megosztotta a művészeket, az építészek nonfiguratív igénye pedig sokszor ellentmondásban állt a még ábrázoló jellegű alkotásokkal.

Jogos igényként merült fel a képzőművészek részéről, hogy a építészek ne felületi díszítésként, foltként tekintsenek az alkotásokra, hanem már a tervezés során vonják be a művészeket a közös munkába, hogy minőségi műalkotások születhessenek.

“A képkalkoló művészetek és az építészet együttműködésének egyetlen zsinórmértéke van, ha úgy fogjuk fel, hogy az épületek, geometriai idomok közt a képkalkoló művészetek ábrái úgy hangzanak, mint a hangszerek hangjai közt az élő énekhang.”

A jegyzőkönyvi anyag a 60-as évek beli építészet és képzőművészet közötti kapcsolat vizsgálatában nyújt segítséget.

- V. Branczik Mária-Ferkai András-Jankó Anna-Lantos Edit-
Mayer Kitti-Mártonfy Melinda-Urai Dorottya:
KÖZTI 66 – EGY TERVEZŐIRODA TÖRTÉNETE I. (1949-1991).
Vincze Kiadó, 2015.
MÁSODIK KORSZAK: 1956-71 (34.old. - 42. old.)

Az építészet megítélésében az 1964. évi MSZMP KB határozata hozott fordulópontot, amely kimondta: „Teremtsék meg az összes feltételeit annak, hogy az építőipari kivitelezés mielőbb szerelőjellelű tevékenység legyen, s az építőipari munkáknak műszakilag lehetséges és gazdaságilag indokolt részét előre gyártható ipari üzemek végezzék.”¹

Ennek szellemében kezdett a KÖZTI Műszaki Osztálya a középületek építésére szánt előre gyártott vasbeton szerkezet, az Univáz koncepcionális és gyártmányterveinek készítéséhez.

A párt- és állami szervek hozzáállása az építészethez alapvetően megváltozott.

A Rákosi-vezetés alatt az építészetet művészetnek tekintették, és eszköznek a politikai ideológia reprezentálására. Sztalin halálával a korszak diktálta archaizálás ugyan megszűnt, és az építésznek nagyobb teret kaptak, a hangsúly azonban átbillent a mennyiségi oldalra.

A tervezőknek ki kellett szolgálni a népgazdasági tervezetek tömeges építési igényét, ami csak korszerű technikával és nagyipari eljárással volt teljesíthető.

Az építőművészet „építéstervezésre” cserélődött. A tervezés helyett a kivitelezés kezdett dominálni.

Az erőltetett sztálinista stílus és a nyugattól való hermetikus lezárás megszűnésével, a felzárkózás vágya, a dán, finn, brit és japán (Kenzo Tange) építésznek hatása lett érzékelhető egyes épületeken.

A kísérletezés szelleme és lendülete azonban a 60-as évek végére megszűnni látszott, a títustervekből fakadóan a tömegformálás és az eszköztár egyre sematikusabb lett, építészeti minőséget már csak jó alaprajzi szervezésben, arányokban és minőségi anyaghasználatban lehetett megtalálni.

Tanulmányoztam egy budapesti tervező vállalat 60-as években történő munkásságát tanulmányozni, hogy tisztában legyek azzal, milyen lehetőségei voltak egy építésznek ebben a korszakban a fővárosban (köztük Kerényi Józsefnek is, mikor úgy döntött, hogy Kecskemétre költözik).

„Akkoriban vidéken még alig voltak építészmérnökök. Olyan volt az a munkahely, mint egy dzsungelben egy tábori kórház: mindent lehetett és kellett csinálni.”

VI. Korabeli szaksajtó: Magyar Építőművészet 1972/2.

Horler Miklós: Műemlékvédelem és mai építészet

A második világháborút követően a műemlékvédelem és az élő építészet kapcsolata nemcsak szakmai, hanem szakmán kívüli körökben is az érdeklődés középpontjába került.

A műemlékvédelmi nézetek új irányt vettek. Az épületek értelmezése és értékelése a kontextus nélkül helytelennek bizonyult, így a szemlélet kiszélesítésével a vizsgálódás új struktúrában kezdődött meg:

- műemlék és környezete,
- műemlékek és műemléki együttesek,
- műemléki városnegyedek,
- műemléki városnegyedek és települések.

Ez egy sokkal összetettebb, az egyes épületeken túl a településfejlesztésre és városrendezésre is hatással lévő gondolkodást igényelt.

A háború előtt a közvélemény számára a századforduló rombolásai és spekulációs építésze után a neobarokk építésze vált elfogadhatóvá, modern épületek helyett a historizáló hangulat vált mértékadóvá.

Ez a szemlélet a második világháború pusztítását követően sem szűnt meg teljesen, de az újonnan jelentkező problémákra már nem jelentett megoldást többé.

Számos európai városban a tragikusan megsemmisült műemlékek és műemléki együttesek újjáépítésére került sor. Ezek a kivételes esetek csak a pusztítás elleni tiltakozás megtestesítői, melyek nem kívánták megkérdőjelezni a 30-as évekbeli műemléki alapvetéseket.

A általában vallott műemlékvédelmi felfogás továbbra is az volt, hogy a teljesen elpusztult épületeket feltámasztani nem lehet, mert hitelüket veszítik.

A történelem része, ha egy kor elpusztítja saját értékeit, amiből okulni kell. A hiányokat nem a múlt feltámasztásával, hanem a jelen művészetével kell pótolni.

A modern hibáitól való félelem a háború utáni építészet első időszakában a közéletben és a szakmában egyaránt megjelent, így "törött váza" analógiát követve számos semleges megfogalmazású épület született a várnegyed foghíjaira.

Az ötvenes évek végén a historizmustól elszakadó építészetnek azonban időszerűvé vált újragondolni a múlttal való kapcsolatot és jövő irányába utat nyitni.

Úttörőnek számítottak a történelmi környezetben Farkasdy és Jánossy első modern házai, és a kezdeti viták ellenére egy Európa szerte elismert építészeti magatartás testesült meg az épületekben.

Általános elvvé vált, hogy nem lehet rezervátumként tekinteni a műemléki városnegyedekre. Elszigetelés helyett közelíteni kell őket az élethez, és szerves részévé kell tenni a mindennapoknak. A múltnak önmagában nincs értéke csak a jövővel összefüggésben, mint ahogy a jelen és a jövő sem elképzelhető múlt nélkül. Az egymásra utaltságot az idő teremti meg mint összekötő folyamat. A múlt meglévő keretként szolgál a jelen építészeti képének.

Habár a modern építészeti formanyelv még kialakulóban volt, a történelmi városrészek újjáépítését a 70-es években a műemlékvédelem csak ebben az irányban tartotta elképzelhetőnek. Az első eredmények ugyan még nem minden esetben voltak meggyőzőek, de a kezdeti probléma nem az elv helyességében állt.

A hibás megoldások sok esetben nem a kiforratlanság, sokkal inkább a beruházó által gyakorolt nyomás eredményei. Az átgondolatlan beruházói döntések mellett tévedésnek számított a környezet motívumainak másolása, és az illeszkedő formai utalások is. A környezethez való alkalmazkodás helyes irányát a morfológia jellegzetesség vizsgálatában látták:

- telekosztások ritmusa,
- beépítési vonalak,
- épületmagasságok,
- tetőidomok, hajlásszögek,
- tömeg és homlokzati arányok.

Gyakran előforduló problémát jelentett és jelent, ha a műemléki épületbe beillesztendő program funkcionálisan más belső teret igényel vagy méretében nem felel meg. Ha a struktúra alapjaiban sérül, az épület történelmi és esztétikai értékeit veszti el egy esetleges toldással vagy szerkezeti bontással.

Különös jelentőséggel bírt egy-egy rekonstrukciónál a restaurálás és a feltárás, hiszen az épületek csak hitelességük teljes birtokában válhatnak értelmezhetővé és érthetővé az építészet és a társadalom számára. Mint ahogy a restaurálás során is az idő folyamán ráakódott, hiteles és korhű rétegek kerültek feltárásra az épületeken, úgy a jelen építészeitől is a korszellemet tükröző réteget vártak a várnegyedbe szőni.

A műemlékvédelmi kérdések folyamatosan jelen vannak Kecskemét életében a vizsgált korszakban. Horler Miklós korabeli írása, hiteles képet ad a témában kompetens emberek akkori nézeteiről.

VII. ARCHITECTURA – VALLOMÁSOK: Kerényi József
Kijárat Kiadó, 1988

A könyvben Kerényi József korábbi írásai, munkadokumentumai, levelei, kritikái lettek összegyűjtve alig néhány jelenidős kiegészítéssel.

A vállalt múltbéliség oka, hogy „nem kíván utólag okos lenni”. Mai is vállalja akkori véleményeit, és lehetetlen feladatnak tartja házakról, emberekről, fákról szóló külön történetek írását, mert azok szétválaszthatatlanul összefonódtak munkái során.

A korabeli dokumentumokat gazdag képanyag egészíti ki, majd életrajzi adatokkal és munkásságának tételes kigyűjtésével zárul a mű.

A könyvben található bibliográfia alapvető forrása a kutatómunkámnak, de mint utóbb kiderült, valószínűleg ez sem teljes.

- VIII. Interjú: <http://www.forrasfolyoirat.hu>
Nekem egy egész városom van, „akit” szerethetek
Kerényi Józseffel Kriskó János beszélget

Az interjú az építész 75. évének betöltésékor készült. Elmondása szerint nehezen állt rá a beszélgetésre, mert elkéséíri néhány épület jelenlegi állapota, és nem szeretne rosszat mondani.

Az beszélgetés a pályakezdéstől indul és az eltelt hét és fél évtized tapasztalatával zárul:

„Én világot, míg más családi házat örökölt, de én hozzátettem százat. Nem bántam semmi hercehurcát, rumlit, elüttettem életem, mint a krumplit. Rejtély, hogy mit kínoztak, mért ütöttek: nem változtam és nem változok többet.”

Az írás a kutatási stratégiám változtatását idézte elő. Kezdetben célom volt első lépésként Kecskemétre látogatni, és felmérni az épületek jelenlegi állapotát, de az olvasottak alapján, először a tervezett és megépült állapotokat szeretném megismerni, az épületek akkori szellemiségét megismerni, és csak ezután vizsgálni jelen életüket.

- IX. Korabeli cikkek folyóiratokból: <https://hungaricana.hu>

- Dunántúli Napló:
DunantuliNaplo_1981_08
DunantuliNaplo_1982_12
DunantuliNaplo_1982_08

- Petőfi Népe:
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1981_09
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1981_02
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1980_12
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1980_05
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1983_09
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1982_06
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1981_01
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1977_06
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_05
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_04
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1974_03
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1972_11
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1971_08
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1977_03
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1976_09
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_10
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_06
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_04
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1974_09
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1974_07
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1965_12
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1974_09-lakás
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1971_08-lakás
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1973_09-technika háza
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1969_02-technika háza
BacsKiskunMegyeiNepujtag_1976_09-sétáló utca

BacsKiskunMegyeiNepujtag_1974_04-sétáló utca
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_06-naív művészetek múzeuma
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1981_06-rahzfilmstúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_10-kodály intézet
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_07-kodály intézet
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1973_08-kodály intézet
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1980_08-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1980_05-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1980_04-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1977_09-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1976_06-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1975_07-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1974_10-kerémia stúdió
 BacsKiskunMegyeiNepujtag_1966_11-szolgáltató ház

- Dolgozók lapja:
KomaromEsztergom24ora_1986_03
- Magyar Építőművészet:
 ÉM 1991 2/49 Két vélemény az expóról
 ÉM 1978 3/30 Műteremházak
 ÉM 1977 2/30 Naív Művészetek Múzeuma
 ÉM 1977 4/38 Konzervgyár
 ÉM 1976 4/22 Kodály Intézet
 ÉM 1975 3/17 Ybl Miklós-díj
 ÉM 1975 3/18 Technika Háza
 ÉM 1975 3/24 Bugac
 ÉM 1975 3/27 Lakitelek

Szaksajtók és korabeli írások az épületek megismerésére.

- X. Major Máté és Osskó Judit:
 Új építészet, új társadalom 1945-1978
 Corvina Kiadó, 1981
 A falusi és magánépítkezésekről (343. old. – 376. old.)

A könyv az 1945-1978 közötti építészeti korszakból közöl dokumentumokat, melyekben építészeti gyakorlati és elvi alapok, társadalmi indítékok és célok kerülnek tisztázásra. A mű nem kívánja értékelni a kijelölt időszakot, nem kritika, hanem a jelenkori építészet kérdéseit ismerteti vitákon keresztül. Az általam jelölt fejezet a népiesség különféle felfogásait mutatja be az adott korban. Megoldatlan kérdéseket vázol a falusi építkezésekben, az egységes falukép, mint veszendő érték jelenik meg. A népi építészet harmonikus összképe a változó társadalmi és gazdasági viszonyok következtében megszűnni látszik. A település fejlődése a múltban szervesen fejlődött együtt az életformaváltozásokkal, de a 60-as és 70-es évekbeli gyors építési ütemet, és a megjelenő egyedi igényeket már nem tudta követni.

Kecskemét mezővárosi volta miatt fontosnak tartom ennek a kérdéskörnek a vizsgálatát.

- XI. Meggyesi Tamás: Települési kultúráink
 Terc Kiadó, 2008

A mezővárosok településeinek alapját az állattartáshoz és földműveléshez szükséges épületek képezik, melyek amellest, hogy biztosítják az eszközök, termények tárolását, magukban hordozzák az időszakos vagy állandó lakó funkciót is.

A települések megkülönböztetésére tett kísérletet Mendöl Tibor, aki magános és csoportos településeket nevez meg a lakó- és munkahelyek egymáshoz való viszonyának függvényében.

Ebben az osztályozásban azonban belső ellentmondás van, mivel a lakó és a munkahelyi funkció nem mindenhol válik ketté.

Novák István csoportosítása szerint egyesített és osztott üzempontú településekről kell inkább beszélni, ahol a termelés térben elkülönül ugyan, de a területi kapcsolatokból adódóan élő települési formációkat eredményez.

Az osztályozásnak egy másik szempontja a zártság kérdése. Eszerint a szórványok nyitottnak, a halmazos települések többsége zártnak mondható. Utóbbinál nem csak a közösség, mint fogalom jelenik meg, hanem a közös létesítmények által szervezett faluközpontok is megjelennek.

A települések vizsgálatának, szemben a különböző funkcionális változók nyomán létrejött csoportosításokkal, inkább a morfológia változások megfigyelése adhat alapot.

Magános és szórvány jellegű települések

Ebben a típusban az egy tagban álló birtoktosten belül lakó- vagy/és üzemi épületek egy csoportban, egymással közvetlen térbeli kapcsolatban helyezkednek el. Ezek a települések egymással szomszédosok is lehetnek, laza térbeli kapcsolatokat létrehozva.

- szerek
- tanyák
- majorságok
- kastélyok és kúriák
- hegyközségek
- pincefalvak

Halmazfalvak

Morfológiailag halmaznak nevezhetjük a telkek olyan csoportosulását, ahol az utcák nem rendelkeznek rendező szereppel.

A külső szemlélőnek tervszerűtlennek ható szerkezetek azonban minden esetben olyan organikus képződmények, melyeket józan szempontok eredményeztek. (terepviszony, klíma, esővíz, tájolás stb.)

A szerkezetet generáló közös elv felismeréséhez ismétlődő elemeket és ezeknek az egymáshoz való viszonyát kell vizsgálni. Ezek alapján megkülönböztethető lineáris és centrális orientáció.

Halmaztelepülések keletkeztek szórványok besűrűsödéséből, de létrejöttek önállóan is.

Ezekben a történelem során kialakult településszerkezetekben a telekrendszert nem eleve kijelölt utcahálózat határozta meg, innen a halmazosság, de idővel igazodtak a kialakuló utakhoz, innen az utcás szerkezet.

Az alföldi keretes települések úthálózati mintái

Az alföldi kertes települések alaprajzain felismerhető és jellegzetesen ismétlődő minták a primer és a szekunder hálózatok.

Előbbi a település szerkezetét alapvetően meghatározó fő közlekedési vonalak, melyek a palánkapukon keresztül, a távoli településekből érkeve tartanak a centrumba. Ezek az időben legkorábban megjelenő elemek képezik a település elsődleges hálózatát.

A másodlagos hálózati elemek a település besűrűsödése során, a megközelíthetetlen területek feltárására jöttek létre.

Hálózati típusok:

- ágas utak,

- rostos rendszer,
- bordás rendszer,
- centrális rendszerek,
- átlós úthálózat,
- zsákutcák,
- derékszögű hálós rendszer.

Utcák és terek a halmazos településeken

A különböző hálózati típusok sokszor egymásra rétegződve, egymást áthatva jelennek meg a településszerkezetekben. (kollázs-hatás)

Utcák tipológiai osztályai:

- főutak,
- lakóutcák,
- utcás képződmények,
- sarokutcák,
- utcabővítmények,
- zsákutcák.

Utcák vizsgálati szempontjai:

- elhelyezkedése a település szerkezetében,
- szélessége, légtérránya,
- alaprajzi vonalvezetése,
- úttagozatok és a fásítás mértéke, jellege,
- utcát határoló térfalak jellege,
- utca esetleges térbővületei,
- jellegzetes utcaszituációk: szűkület, törés, rálátás stb.

Az utca karaktere:

Az alföldi utcák karakterének legmeghatározóbb eleme a fásítás. A homokos vidéken az elsivatagosodás, és a szél elleni védekezés eszköze volt, a klimatikus viszonyokat is jól tűrő akácfa honosítása, ami mára táji hagyománynak tekinthető. Az utca adottságaitól függően valahol csak a déli, néhol mindkét oldalon kapuzatot alkotva törik meg a száraz utcaképet a fák gazdag környezeti minősége.

A járdák környezetkultúrája:

Az alföldi kertés városoknak az utcát és az épületet összekötő járdák jellegzetes elemei. Az utcákat övező fák és az épített kerítések színes világa által ez a térrész sokszor teljesen zárttá válik, és egy sajátos téri minőséget hoz létre.

Utcaképek:

Az utcákat határoló térfalak sokat elárulnak az ott élő társadalom jellegéről. A térfalakat felépítő elemek; a homlokzatok, kerítések, kapuk és növényzet változása a település fejlődési szakaszait hordozzák magukon. Ezt a sokféleséget az eredendően azonos genetikus kód teszi mégis homgenné, és egymás mellett békésen megférhetővé.

Térformák:

Az úthálózatához hasonlóan a térformák kialakulásának generálója is a logikus területhasználat, és a természeti erők voltak. Ezekben az organikus és látszólag esetleges képződményekben is felfedezhetők a racionális szervező erők, így morfológiailag és funkcionálisan megkülönböztethető csoportokat lehet felismerni.

Kialakulásokban az úthálózatok elsődleges szerepet játszanak, de történelmi okok következményeként is létrejöttek terek. Mivel a terek szerves részei az utcáknak, különválasztásukat sok esetben csak a leírás teszi szükségessé, és gyakran létrejönnek átmeneti alakzatok.

Térformák típusai:

- útelágazások és útleágazások tere,
- tölcsértér,
- csillagtér,
- tömbterek,
- sarkos tér.

Morfológiai sajátosságaiakon túl funkcionális szerepük szerint lehet további karaktereket megnevezni, attól függően, hogy milyen építészeti tartalmat hordoznak:

- pihenést,
- tájékozódást,
- árnyékolást stb.

Telekhasználat és beépítés:

Eltérően az utcás falvak keskeny és hosszú telkeitől, a halmazos települések utólag lekerített telkei arányait tekintve, szabálytalannak és négyzetesnek mondhatóak, és gyakoriak a méretbeli különbségek. A kezdetben hosszú telkeken kialakult hosszúházás rendszereket, a beépítés besűrűsödésével apróbb telkeken „behajlított” épületek váltották fel, ezzel kialakítva az udvarházás telekhasználat kultúráját.

Telekhasználat típusai:

- odalhatáron álló beépítés,
- kifelé hajlított,
- befelé hajlított,
- udvarházás.

Kecskemét:

Az úthálózati rendszereknek három struktúráját lehet megkülönböztetni. A főhálózatokat, ezeknek az átfedését és a másodlagos hálózatokat. Kecskemét városszerkeze a halmazos típusnak megfelelően a primer hálózatok szervezettségéből és a másodlagos hálózatok általi besűrűsödéséből épül fel/áll össze. Felfedezhető benne az az összes úthálózati rendszer, amely halmazos alaprajzok sajátossága.

A várost a múltban 8 kapu is őrizte, így gazdag a primér szerkezete. A kapukból induló ágas útszerkezeteket később a városközpont szervező ereje alakította tovább, így a központból nézve már centrális útrendszer képét adja. Ezeket szövik be a szekunder hálózatok rostos és bordás jelleggel, néhol szabályozott módon, de megtalálható derékszögű hálós rendszer is.

Ez az összetett rendszer, mint egy történelmi lenyomat őrzi a város múltját, hiszen minden teresedés háttérben valami jelenség; vízvezető árokrendszerek, temető, szénapiac, szárazmalmok, gémeskutak vagy útelágazások összekapcsolódása sejthető.

A kecskeméti rehabilitációs kérdéskör tanulmányozásához alapvetőnek tartom az alföldi mezővárosok településszerkezetének megismerését, emellett a történelmi városközpontokhoz nyugatról csatlakozó, a XVIII–XIX. századi népi és polgári építészet szép emlékeit is őrző, Homoki-domb területnek a rehabilitációja is Kerény Tanár Úrhoz köthető.

- XII. Kenneth Frampton: A modern építészet kritikai története
TERC, 2002
4. fejezet Hely, termelés és díszlet: elmélet és gyakorlat világszerte 1962 óta

(367. old. - 411. old.)

5. fejezet Kritikai regionalizmus (412. old. – 431. old.)

Kenneth Frampton – A kritikai regionalizmus alapelvei:

- kritikusan áll a globalizáció folyamatához, de nem utasítja el a modern építészet előremutató elmeit, az új technológiákat,
- az épületekre nem mint szabadon álló tárgy tekint, hanem hangsúlyt fektet a helyre, ahol az objektum létrejön,
- fontosak a topográfiai szempontok és a tektonikus forma,
- figyelembe veszi a sajátos klimatikus és fényviszonyokat,
- hangsúlyt fektet a helyi anyagokra, kézművességre, de
- elutasítja a helyi formanyelv szentimentális másolását,
- a népi építészetből vett részleteket újraértelmezve használja fel,
- nyitott más országok formakincsére,
- nem zárkózik el a világkultúrától, hiszen a különböző kultúrák kölcsönhatásának termékenyítő hatása van,
- új tapasztalások, ismeretek értelmében folyamatosan tudatosan formálja és újragondolja saját regionális kultúráját.

A regionalizmus és kontextualizmus fogalmának tisztázására tett lépés nemzetközi kitekintéssel.

XIII. Korabeli szaksajtó: Magyar Építőművészet 1989/6.

Moravánszky Ákos: Regionalizmus

Történetírók nézetei alapján a regionális stílustörekvések egészen az ókorig visszanyúlnak, és már az oszloprendek kialakulásánál felfedezhetőek.

Vitruvius az építő- és szobrászművészetet összekapcsolja a szokásokkal és erkölcsökkel, az irány alapjának a helyi eseményeket, érzelmeket és legendákat tartja, mint ahogy a 16. századi művészeti írók szerint is a keletkezés körülményével és a környezettel magyarázandó a művészet.

Kérdéssé válik, hogy megtalálhatóak-e ezek a jól felismerhető, és ezáltal megkülönböztethető jegyek, melyek egy-egy terület és társadalom karakterét jelölik a 20. században, ahol a haladás és helyben maradás igénye egyszerre van jelen.

A középkortól kezdve a regionális stílus különbséget mutatott a nemzeti stílustörekvésekkel. Az irány a környezet sajátos problémái iránti érzékenységben született, de nem egyenlő a nemzeti karakterológia a vágyképpel.

A középkori Európában uralkodó régiókban idővel centrumok alakultak. Ezek a változások regionalista gondolkodással szemben álltak, és felszínre hozták a stílus veszélyeit: a provinciázmust, amely elzárkózik a kívülről jövő hatásoktól, és a populizmust, amely meglévő formai motívumok másolását szorgalmazza.

A két végletes gondolkodásmódból az egyik a múltbéli tipológiát, a kezdeteket vetíti jelenbe, a másik a pularizmus elvén alkot, és vegyíti a meglévő stílusjegyeket.

A látótér bővítése azonban szükségszerű. A hely megismeréséhez elengedhetetlen a tágabb környezettel való kapcsolat, más kultúrákkal való kölcsönhatás.

Regionális stílusnak az nevezhető, ha az épített mű egyedi helyzetre reagál, az esztétikai és a műszaki igények mellett sajátos problémára válaszol, ezáltal elkerüli a centrumból kiinduló homogenizáló törekvéseket.

A regionalizmus fogalmának tisztázására tett lépés magyar nézőpontból.

XIV. Forrás 92/3 - Szépirodalmi, szociográfiai és művészeti folyóirat (77. old. – 83. old.)
Főszerkesztő: Füzi László, Forrás Kiadó, 1992

Kerényi József: A Játékműhely és vidéke

Bevezető helyett

Az építész bevezetésként a tervezői habitusát igazolva, mely szüntelenül feladatokat generált a városban, ismételten hangot ad korábbi javaslatának. Utcák és terek névmódosításával szeretne az egykori városépítő polgármester, Kada Elek előtt tisztelni, és ezzel méltó emléket állítani számára.

Miért is...?

A hetvenes évek végén Bánszky Pál nevéhez köthető az ötlet, hogy a meglévő Naiv Művészeti Múzeum mellett létrejöjjön egy új múzeum, a népi gyermekjátékok bemutatására.

Az építészhez a telek kérdésével fordultak, hogy tegyen javaslatot az új épület helyszínére. A gondolatot folytatva a Bánó Ház (Naiv Művészeti Múzeum) szomszédságában lévő óvoda udvarára esett a választás, így egy „halott” múzeum helyett, egy aktív téregyüttes jöhet létre.

A térkonceptió egy földszinti játszótérről és egy galériás múzeumi-kiállításról szólt. Akkoriban nem igen szolgált minta hasonló épületre, így előkép nélkül, hivatalos megbízás hiányában készült az első tervváltozat.

Mivel az épület egyik hivatal tervében sem szerepelt, a beruházáshoz szükséges pénz megszerzése is a feladatok között szerepelt.

Az emberi kezdet ellenére a projektet végigkísérő nehézségek a megvalósulás során is jelen voltak. Példa erre, hogy a kivitelezés során nagy gondossággal őrzött fákat, egy munkás zavarodott állapotában kivágta.

Szép a Játékház?

Az építész a terv kapcsán a megvalósulást tartja elsődleges erénynek. A célt, hogy létrejöhetett egy olyan épület, melyet a gyerekek bérmentve bejárhatnak, annak ellenére, hogy egyetlen tervezetben sem szerepelt.

A pozitív vélemények ellenére az alkotó kritikusan ír saját művéről, és szépségét csak a házat használó gyereksereggel kiegészülve, élettől megtöltve látja.

A posztmodernnek nevezett kritikákra a válasza: „...az építészet nem az építészekért van”, az építészetelmélet független a használók egyéni benyomásától és érzékelésétől.

Ki a Játékház gazdája?

A változó megyei szervezet és városvezetés számára problémás feladat az eredetileg is gazdátlan épület működtetése.

Az építész felszólítja az illetékes szerveket, a házban dolgozók megbecsülésére, és a házban megszülető eszme tiszteletére.

Emellett felhívja a figyelmet a projekt és a program egyediségére, mely Európa szerte minta ként szolgál, és példa értékű.

Végszóként jövőbeli javaslatok hangzanak. A szomszédos, bontásra ítélt házak raktárként való hasznosítására, a dolgozók bérezésének növelésére, nemzetközi kiállítások és kiadványok szorgalmazására elsődleges feladat a szükséges pénzügyi keretek gyűjtése, támogatók keresése.

Nagy Mari-Vidák István: „Mindenben az ember lelke muzsikál”-Művészetre nevelés a Játékműhelyben
A mai jellemzői:

Az egyetemes érvényű törekvések mellett az emberben az önkifejezés vágya a városiasodó és technikaközpontú huszadik században is jelen van.

Ilyen formában az egyéniséghez igazított környezetre, kézművességre, a helyhez való kötődésre igény van, de nem a régi formában.

És merre tovább?

A jelen kritikájával, a múlt értékeinek továbbépítésével, és új szemlélettel gazdagodva juthatunk el a jövőhöz.

A Szórakaténusz szellemi előzményei

1978-tól jelenik meg Magyarországon a játszóházmozgalom, melynek alapja a kézműves néphagyományok.

Habár a kezdeti lendület 3-5 év után elveszett, ennek ellenére a játékház mintaként szolgált, és ha lassan is, de összességében népszerűsödést eredményezett.

Az épület létrejötte két meghatározó áramlat találkozása, a múzeumi gyermekfoglalkozások elterjedése és a naiv művészetek, a népművészet újbóli felfedezése a 70-es években.

Ez fogalmazódik meg, és osztódik két szintre a házban.

Lehetőségei

A Szórákatémusznak adottak a lehetőségei, hogy módszertani központtá váljon. A belső térszervezés, a környezeti adottságok lehetővé teszik, hogy az Észak-Európából induló múzeumi közművelődés megvalósuljon.

Az írás az épület ismertetésén túl a népművelés jelentőségére is felhívja figyelmet, amely az építésznek a munkásságában folyamatosan jelen lévő szándék.

- XV. Nádor Tamás: Múzsák és Mesterek – párbeszéd művészekkel
Ifjúsági lap- és könyvkiadó, 1984 (125. old. - 136. old.)

[ELOLVASVA-FELDOLGOZANDÓ](#)

Korabeli interjú az építészeti habitus megismerésére.

- XVI. Simon Mariann: Regionalizmus – A hely (ki)hívása

[ELOLVASVA-FELDOLGOZANDÓ](#)

A regionalizmus fogalmának tisztázására tett lépés magyar nézőpontból.

- XVII. Kerékgyártó Béla: A mérhető és a mérhetetlen – Építészeti Írások a huszadik századból
Typotex Kiadó, 2000

Aldo Rossi: A város építészete (1966) (részletek) (180. old. - 196. old.)

Christian Norberg-Schulz: Hiteles építészet felé (1980) (231. old. – 253. old.)

Leon Krier: Az európai város helyreállítása (1978-1984) (254. old. – 263. old.)

[ELOLVASVA-FELDOLGOZANDÓ](#)

A kontextualizmus fogalmának tisztázására tett lépés nemzetközi kitekintéssel.

- XVIII. MAB 81. Műemléki albizottságok XI. országos értekezlete
Válogatás Bács-Kiskun hasznosított műemlékeiből (1. old. - 27. old.)

Főszerkesztő: Borbély Lajos, Petőfi Nyomda, 1981

[ELOLVASVA-FELDOLGOZANDÓ](#)

Korabeli szaksajtó az épületek megismerésére.